

Jože Ramovš

Potenciali in potrebe tretje generacije v občini Komenda

POVZETEK

Članek poroča o obsežni raziskavi reprezentativnega vzorca prebivalcev nad 60 let v Komendi, razviti občini v osrednji Sloveniji z okrog 4.500 prebivalci. Inštitut Antona Trstenjaka za gerontologijo in medgeneracijsko sožitje je raziskavo opravil leta 2005 kot prvi korak uvedbe sistema javnih programov za kakovostno staranje in solidarno sožitje med mlado, srednjo in tretjo generacijo v občini prihodnja desetletja. V uvodnem delu so prikazani namen, delovni okvir in potek raziskave ter definirana tretja generacija. Teoretično izhodišče raziskave je uravnotežena pozornost na zmožnosti in potrebe tretje generacije in sicer iz celostnega pogleda na starostnika v njegovi telesni, duševni, duhovni, socialni, razvojni in bivanjski razsežnosti. Drugo izhodišče raziskave in vseh načrtovanih programov v občini je neločljiva povezanost med kakovostjo staranja in solidarnega sožitja med mlado, srednjo in tretjo generacijo. Osrednji del članka prinaša demografske podatke o raziskani populaciji, zlasti o starostnih skupinah, izobrazbeni strukturi in materialni preskrbljenosti; vsi ti kazalci kažejo ugodno sliko, največ neizkoriščenih možnosti odkrivajo pri izobraževanju tretje generacije. Sledi prikaz nekaterih spoznanj o zmožnostih in potrebah na treh vitalnih področjih staranja: telesni ali prostorski gibljivosti, duševni svežini ter socialni gibčnosti v medčloveških odnosih. Stanje je na telesnem področju zelo ugodno, pri vzdrževanju in krepitvi duševnih zmožnosti je šibki člen količina pasivnega gledanja televizije, na socialnem področju vzdrževanja in krepitve medčloveških odnosov pa je ena od dobrih možnosti njihova velika pripravljenost za medgeneracijsko prostovoljstvo. Članek prinaša le del osnovnih podatkov o tej najobširnejši sistematični raziskavi tretje generacije v kaki slovenski občini. Celota je bila objavljena v poljudni obliki v občini, saj je na osnovi teh ugotovitev in spoznanj občina Komenda pripravila svoj načrt skrbi za staranje in solidarno sožitje med generacijami v prihodnjih desetletjih ter z letošnjim letom začela postavljati kompleksen krajevni medgeneracijski center s programi za pomoč družini, ki ima starega družinskega člana, in pomoč starim ljudem na domu, z dnevnim varstvom, varstvom za oddih, domom za stare ljudi po konceptu gospodinjskih skupin, s številnimi prostovoljskimi programi, ki vključujejo vse tri generacije, varovanimi stanovanji ter programi za informiranje skupnosti o kakovostnem staranju in sožitju generacij.

Ključne besede: tretja generacija, Komenda, medgeneracijsko sožitje, potrebe, zmožnosti

AVTOR: Dr. Jože Ramovš je socialni delavec in dr. antropologije. Zadnji dve desetletji dela predvsem na področju socialne gerontologije. V ospredju njegove znanstvene in akcijske pozornosti so zlasti: solidarno medgeneracijsko sožitje in komunikacija med mlado, srednjo in tretjo generacijo, osebna priprava na kakovostno staranje in družbena priprava na velik delež starega prebivalstva, oblikovanje novih medgeneracijskih programov sodobne socialne mreže za kakovostno staranje in solidarno sožitje generacij, ki temeljijo na principu osebne in skupinske samopomoči ob doživetih potrebah ter strokovne in javne podpore za razvijanje samopomoči in samoorganizacije prebivalstva v skupnosti.

ABSTRACT

The potentials and needs of the third generation in the Slovenian municipality Komenda

The article reports on the extensive research on the representative sample of the population older than 60 years in the municipality Komenda. This municipality that lies in the central part of Slovenia is well developed and has 4.500 inhabitants. In the year 2005, the Anton Trstenjak Institute of gerontology and intergenerational relations carried out a study as a first step of the implementation of the system of public programmes for quality ageing and solidarity between young, middle and third generation in the municipality for the next decades. In the introduction the author presented the intention, framework and the course of

study as well as defined the third generation. The theoretical starting-point of his study is the attention on the abilities and the needs of the third generation, from the aspect of an old person in her physical, emotional, spiritual, social, developmental and residential dimension. The second point of the study and all planned programmes in the municipality is the inseparable connection between quality ageing and solidarity between young, middle and the third generation. The central part of the article brings demographical data on the studied population, especially based on age groups, educational structure and material situation. All these indexes show a positive picture, with the highest level of unused possibilities discovered during the education of the third generation. The article also gives the overview of some of the information on the capacities and the needs on the three vital areas of ageing: physical mobility, emotional freshness and social flexibility in human relations. The situation on the physical level is satisfactory. The weakest part of the sustenance and strengthening the emotional capability is the quantity of the passive TV watching. On the social sphere of maintaining and strengthening the human relations one of the good possibilities is their great preparedness for intergenerational volunteering. The article brings only a part of the basic information on this most extensive systematic study of the third generation ever done on the Slovenian municipality level. The whole study was published in the popular form at the municipality Komenda. They used the results and the knowledge to prepare their plan of care for elderly and solidarity among generations for the next decades. With this year, they also started making a complex local intergenerational centre with the programmes to help the family with old member and old people at their home, day care, respite care, old people's home as a concept of a household groups, with numerous programmes based on voluntary work including all three generations, sheltered housing and programmes for informing the community on quality ageing and good intergenerational relations.

Key words: third generation, Komenda, good intergenerational relations, needs, abilities

***AUTHOR:** Dr. Jože Ramovš is a social worker and a doctor of anthropology. In the last two decades he is mainly working in the area of social gerontology. In the forefront of his scientific work are intergenerational relations and communication between young, middle and old generation, personal preparation for quality ageing and social preparation for large share of old population, creation of the new intergenerational programmes of modern social network for quality ageing and good intergenerational relations, that are based on the principle of personal self-help and self-help in groups and on professional and public support for developing self-help and self-organisation of the population in the community.*

TRETJA GENERACIJA V DANAŠNJIH IN JUTRIŠNJIH RAZMERAH

Tretja generacija nam v tej raziskavi pomeni celotno prebivalstvo v tretjem življenjskem obdobju, ki se začne s 60. letom. To mejo smo izbrali, ker je najbližje povprečni dobi upokojitve, upokožitev pa je danes najvidnejši socialni mejnik v tem obdobju življenja. Z daljšanjem življenjskega obdobja, z večanjem deleža starih ljudi, pa tudi s konkretnimi pokojninskimi, zaposlitvenimi in drugimi socialnimi reformami se bo meja med drugo in tretjo generacijo pomikala navzgor.

Naše osnovno izhodišče v raziskovanju tretje generacije je celostno gledanje na človeka, njegovo staranje in medčloveško sožitje (Ramovš 2003, str. 63-179). To pomeni ravnotežje lastnosti, potreb in zmožnosti, ki jih ima človek v vseh šestih razsežnostih: 1. telesni, ki vključuje poleg organizma tudi zunanje materialne pogoje za življenje, 2. duševni s kognicijo, emocionalnostjo, vedenjem in spominom, 3. duhovni, ki jo sestavljata notranja osebna svoboda izbire in odgovornost za svoje odločitve, 4. socialni z medčloveškimi odnosi in razmerji v vsakdanjem sožitju, 5. razvojni, ki obsega človekovo učljivost iz kulturnega zaklada preteklosti in od drugih ljudi ter njegovo predajanje lastnih spoznanj in izkušenj, in 6. bivanjski z voljo do smisla v posamezni življenjski situaciji in celoti življenja.

Ko govorimo o potrebah tretje generacije, imamo pred očmi vse človeške potrebe v vseh šestih razsežnostih. Potrebe pojmuje kot osnovne motivacijske sile za razvoj. Pri konkretnem osebnem in socialnem menedžmentu staranja menimo, da je treba biti posebno pozoren na tri osnovne potrebe, in sicer po telesni, duševni in socialni svežini ali gibljivosti, ter na njihovo medsebojno socio-psiho-somatsko povezanost. Relativna zadovoljenost teh treh potreb je osnova za dobro zadovoljevanje vseh drugih potreb: nižjih in višjih, splošnih človeških in specifičnih za staranje.

Komplementarni pol potreb so zmožnosti, možnosti in življenjske naloge v starosti. Ob dejstvih, da je v razvitem svetu vsaj 75% ljudi, ki so stari nad 60 let, zmožnih skrbeti za svoje vsakdanje potrebe brez tuje pomoči (Redburn 1998, str. 14), da delež tretje generacije naglo narašča, in ob našem izhodišču, da sleherni človek vse do smrti lahko okolici tudi nekaj daje, smo pri raziskavi dali zmožnostim tretje generacije enako težo kakor potrebam. Zmožnosti so vse sposobnosti in viri tretje generacije, ki v konkretnih razmerah omogočajo, da stari ljudje svoje življenje in sožitje usmerjajo kakovostno. V raziskavi smo bili pozorni bolj na osebne zmožnosti in notranje vire tretje generacije, manj na družbene in druge zunanje možnosti.

Stalnica pri našem raziskovanju staranja in uvajanju praktičnih socialnih programov je neolčljiva povezanost med kakovostjo staranja in sožitja med vsemi tremi generacijami; po tem stališču se ravnamo že več kot petnajst let (Ramovš 1989, Ramovš in dr. 1992). Solidarno sožitje med generacijami je sinonim za kakovostno staranje današnje tretje generacije, zlasti pa v prihodnjih treh desetletjih, ko se bo starala sedanja velika srednja generacija in bo delež tretje generacije strmo narasel do tretjine prebivalstva in več.

Raziskavo in praktični občinski projekt, ki sledi raziskavi, gradimo na sodobnih družbenih dejstvih, ki smo jih prikazali v svojih dosedanjih raziskovanjih in razpravah (Ramovš 2005, 2005a) kot odločilne za oblikovanje politike in programov javne skrbi za staro prebivalstvo. Ta dejstva so:

- izjemna rast deleža starega prebivalstva, zlasti najstarejšega,
- razpadanje medgeneracijske povezanosti in nevarnost, da zakrni medgeneracijska solidarnost,
- slepa pega zahodne kulture v doživljanju smisla starosti in njenega vrednotenja ter protislovnost marginalizirane samostojnosti tretje generacije v družbi,
- zmanjševanje tradicionalne vloge družine in sosedstva pri skrbi za stare ljudi.

Sedanje stanje v Evropi povzema Zelena knjiga Sveta EU iz leta 2005 »Odziv na demografske spremembe« (Svet EU 2005), ki ima značilen naslov – »Nova solidarnost med generacijami« in se začneja z ugotovitvijo: »Evropa se danes sooča z demografskimi spremembami, ki so po svojem obsegu in teži brez primere.« S tem nakazuje, da obravnava vitalna preživetvena vprašanja evropske družbe in kulture. Pod skupnim imenovalcem nujnosti, da v Evropi ustvarimo politične in druge pogoje za novo solidarnost med generacijami, združuje dokument štiri najzahtevnejše naloge za skladen razvoj in ohranitev evropskega prebivalstva:

1. primanjkljaj pri rodnosti evropskega prebivalstva,
2. težavno vključevanje mladih ljudi v družbeno delitev dela,
3. hitro izključevanje srednje in tretje generacije iz družbene delitve dela ter
4. naglo naraščanje števila najstarejših ljudi in nemoč sodobne družine, da bi skrbela zanje.

Poudariti moramo tudi interdisciplinarni in intersektorski pristop k nalogam v zvezi s staranjem in sožitjem generacij na lokalni in širši, globalni ravni. Naše izhodišče je, da teh nalog ne more nihče dojeti ali rešiti sam: ne znanost, ne politika (še tem manj samo socialni, zdravstveni, gospodarski ali kak drug vladni resor), ne posamezna država, ne civilna združenja, ne religije, ne družine, ne posamezniki. Nujno je oblikovati krajevne in nacionalne strategije in programe za družbeni razvoj v pogojih starajoče se družbe, to pa zahteva kvalitetne interdisciplinarne raziskovalne podatke o stanju in možnostih, še posebej o zmogljivostih in potrebah tretje generacije same.

V pripravi koncepta raziskave in pri interpretaciji podatkov smo se naslanjali na gerontološka spoznanja o bioloških, psihičnih, socialnih in drugih procesih staranja, ki jih navajajo čedalje številnejše domače in tuje gerontološke monografije za posamezno področje ali za več področij

hkrati (Accetto 1987, Smrkolj in Komadina 2004, Hojnik 1999, Pečjak 1998, Stuart-Hamilton 2000, Redburn in McNamara 1998, Ramovš 2003, Butler in Kaye 2003).

Pri posameznih vprašanih smo upoštevali tekoča raziskovalna spoznanja, zlasti ta, ki jih namenjamo v nadaljevanju.

Zdravje, družinske razmere, socialne mreže, ekonomsko stanje, zaposlitveni status, upokojevanje, stopnjo sreče in druge vidike Evropejcev, starejših od 50 let, raziskuje obsežen evropski projekt SHARE (Börsch-Supan et al. 2005). Nekatere njihove ugotovitve so zelo pomembne za našo raziskavo in projekt. Pri ljudeh z nižjo izobrazbo je 70% večja verjetnost, da bodo telesno neaktivni, in 50% večja verjetnost, da bodo imeli težave s prekomerno težo. Prostovoljsko delo opravlja na Nizozemskem več kot četrtnina ljudi, ki so stari 65 do 74 let, v Španiji in Grčiji zelo malo, evropsko povprečje je 10%. Podrobnejša analiza podatkov o prostovoljstvu (Erlinghagen, Hank 2005) prinaša pomembne podatke o razširjenosti prostovoljstva med tretjo generacijo po različnih delih Evrope, o pogojih za prostovoljstvo ter o osebnostnih in javnih koristih od njega; ugotavlja, da so razlike med spoloma pri prostovoljstvu majhne (na Švedskem in v Franciji je več moških prostovoljcev, sicer pa prevladujejo ženske), da so bolj izobraženi pogosteje prostovoljci kot manj izobraženi. Ugotovili so negativno povezavo med prostovoljstvom ter starostjo in zdravjem, kar pomeni, da kljub velikim rezervam na tem področju ne smemo pri prostovoljstvu računati samo na tretjo generacijo, ampak na vse tri.

Stanovanjske razmere starih ljudi prikazuje študija Oddelka za ekonomske in družbene zadeve pri Združenih narodih, ki vključuje 130 držav, med njimi tudi Slovenijo (UN 2005). Ugotovitve kažejo, da ena od sedmih oseb, ki so stare nad 60 let, živi sama; večina teh je žensk. V revnih okoljih so stari ljudje, ki živijo sami, najrevnejši med revnimi, deloma to velja tudi za razvite dežele. V Evropi in ZDA je najbolj

pogosta oblika bivanja dvočlansko gospodinjstvo zakoncev, sledijo tisti, ki živijo sami. V Latinski Ameriki, Afriki in Aziji je najpogostejše skupno bivanje starih ljudi v večgeneracijski družini. Institucionalizacija starih ljudi je pogostejša v bogatejših državah, povsod je v ustanovah več žensk kot moških. Študija priporoča vladam glede staranja v 21. stoletju kombinacijo ukrepov za spodbujanje samopomoči starih ljudi samih, javnih programov za tiste stare ljudi, ki potrebujejo pomoč, in sodelovanje družinskih članov pri skrbi za stare ljudi.

Tudi spoznanja, ki jih prinaša velik britanski raziskovalni projekt staranja GO (Growing Older Programme), so pomembna za našo raziskavo in akcijski projekt v Komendi. Projekt GO sestavlja 24 raziskav na številnih področjih kakovosti življenja in sožitja tretje generacije (Walker, Hagan 2004). Po mnenju raziskanih starih ljudi so glavne sestavine kakovosti življenja v starosti: medčloveški odnosi (96% anketiranih), dom in soseščina (96%), dobro psihično počutje in izgled (96%), aktivnosti in konjički (93%), zdravje (85%), socialna vloga (80%) in neodvisnost (69%). Zanimiva so spoznanja o osamljenosti, kjer so posebej analizirali razmerja med doživljanjem osamljenosti, socialno izolacijo in bivanjem brez sostanovalcev. Tudi ta potrjujejo spoznanje, da so za stare ljudi socialne povezave izrednega pomena. Ločeni starejši moški so kategorija z najslabšim zdravjem, pri njih je najbolj razširjeno zdravju škodljivo vedenje, ena tretjina jih na primer čezmerno pije. Vloga starega starša doživlja kot najpomembnejšo ali eno od najpomembnejših v življenju 90% starih pod 60 let in 85% starih nad 60 let. Za kakovost življenja onemoglih starih ljudi v ustanovah so ugotovili, da je nujno potrebna komunikacija, pa čeprav nebesedna.

Množično razširjenost osamljenosti in socialne izolacije starih ljudi ter vzroke tega problema razgrinja tudi irsko poročilo Nacionalnega sveta za staranje (Treacy et al. 2005).

To je nekaj tujih raziskovalnih spoznanj, ki so posebej zanimiva za primerjave z izsledki naše raziskave o zmožnostih in potrebah tretje generacije v občini Komenda.

OBČINA KOMENDA IN NJENO DELO ZA KAKOVOSTNO STARANJE IN SOŽITJE MED GENERACIJAMI

Občina Komenda leži na ravnini med Kranjem in Kamnikom, od Ljubljane je oddaljena 25 km. Poleg središčne vasi Komenda in z njo strnjeno povezanih Most, jo sestavljajo okoliške vasi Suhadole, Žeje, Potok, Breg, Nasovče, Klanec, Podboršt, Komenska Dobrava, Mlaka, Gmajnica, Gora in Križ. Celota je prostorsko lepo zaokrožena. Geografske, zgodovinske in druge značilnosti občine Komenda so popisane v obsežni monografiji (Občina Komenda 2002).

Komenda je star in znamenit kraj z močno tradicijo in živo socialno usmerjenostjo. V Tukaj je deloval domačin Peter Pavel Glavar (1721-1784), začetnik šolstva, socialnih ustanov in knjižnice v Komendi, sicer pa eden od velikih duhov slovenske zgodovine na prosvetnem, kulturnem, kmetijskem, gospodarskem in duhovnem področju, za svoj in današnji čas izjemen po sposobnosti za povezovanje in lepo sožitje z malimi in velikimi ljudmi. Glavarjeve ustanove v Komendi so še vedno žive. Med komendske prednike sodi tudi največji slovenski socialni delavec in socialni genij Janez Evangelist Krek (1865-1917), ki je tu preživel šest let svojega otroštva in ljudskega šolanja ter bil vse življenje povezan s Komendo. Tu so se zgodaj razvile krekovske epohalne socialne organizacije tedanjega časa: zadružništvo, hranilnica in posojilnica.

V desetletjih po drugi svetovni vojni je Komenda spadala v kamniško občino. Leta 1999 je zopet postala samostojna občina z okrog 4.500 prebivalci. Prebivalstvo narašča, ker je Komenda eden od

zaželenih krajev za priseljevanje, pa tudi sicer ima sorazmerno visoko rodnost; predvideva se, da se bo število prebivalcev občine povzpelo do 6.000.

V preteklih letih se je občina Komenda posvečala izgradnji materialne infrastrukture (ceste in poti, vodovod, pločniki, razsvetljava, kanalizacija, plinovod ...). Danes je Komenda po dohodku pri vrhu slovenskih občin; tradicionalno razvitemu poljedelstvu in podjetništvu se v teh letih pridružuje izgradnja velike poslovne cone v bližini letališča Brnik. Izjemno dobro je poskrbljeno tudi za nekatere vidike socialne infrastrukture, npr. obveščena skupnosti s kabelsko televizijo in obsežno mesečno revijo Aplenca (2006), ki tekoče posreduje vsem gospodinjstvom politične in druge informacije (lokalna TV v večkratnih ponovitvah predvaja vse seje občinskega sveta), v skupnosti je zelo dobra organiziranost civilne družbe v številnih društvih in organizacijah s pestro programsko ponudbo.

Vse to so zelo ugodni pogoji za sistematično organiziranje socialnih programov za kakovostno staranje in solidarno sožitje med generacijami v skupnosti, za kar se je občina Komenda odločila leta 2004. Neposredni povod za to odločitev je bila že več let živa želja po lastnem domu za stare občane. Pri zbiranju informacij so se odločili, da bodo k nalogi pristopili sistematično in na sodoben način. Strokovno pomoč pri pripravi in uvedbi teh programov so zaupali Inštitutu Antona Trstenjaka za gerontologijo in medgeneracijsko sožitje. Steklo je še več dejavnosti, med prvimi informiranje in ozaveščanje prebivalcev ter raziskava tretje generacije. Širše vodstvo občine, Društva upokojujencev ter nekateri strokovnjaki so si v Nemčiji ogledali nekaj domov za stare ljudi, ki delajo po sodobnem konceptu gospodinjstevskih skupin. Na politični ravni pripravljajo sprejem srednjeročnega občinskega programa za kakovostno staranje in solidarno sožitje generacij. Pri vsem aktivno sodelujejo civilne organizacije, vsi občani so tekoče obveščeni prek obeh občinskih družbenih občil. V teku je

vsestranska priprava na vzpostavitev sodobnega krajevnega medgeneracijskega centra, ki ga bo sestavljala sodoben dom za stare ljudi, organizirana pomoč družinam s starejšim družinskim članom, oskrba in nega starih ljudi na domu, njihovo dnevno varstvo in kratkotrajno varstvo za oddih, več prostovoljskih medgeneracijskih programov v skupnosti, varovana stanovanja in drugi programi.

NAMEN IN DELOVNI OVIR RAZISKAVE TRETJE GENERACIJE V OBČINI KOMENDA

Naša raziskava je imela namen zbrati informacije o življenju, zmožnostih in potrebah tretje generacije v občini Komenda. Občinska skupnost se je namreč odločila, da bo sistematično in na sodoben način poskrbela za javni program na področju staranja prebivalstva. Neobhodni izhodišči za uresničitev tega političnega cilja sta ugotovitev stvarnega stanja in potreb ljudi ter upoštevanje sodobnih strokovnih spoznanj. Odločitev občine za izvedbo raziskave je zelo smiselna tako z ekonomske kot vsebinske plati. Že sama gradnja doma za stare ljudi je zelo draga naložba v skupnosti, ki določi kakovost dela in bivanja v domu za naslednjega četrto stoletja. Cena doma je približno enaka, če je po konceptu delovanja in arhitekturi sodoben ali pa nekaj desetletij za časom, kakor se to danes dogaja v mnogih občinah. V tem kontekstu je prvotni namen raziskave zbrati potrebne informacije za načrtovanje in uvajanje programov za kakovostno staranje in sožitje med generacijami v skupnosti, in sicer pristna stališča ljudi, katerim bodo javni programi služili. Priprava in izvedba raziskave ter njeni rezultati so obenem tudi sredstvo informiranja in ozaveščanja skupnosti, saj med ljudmi zbuja zanimanje za sodobna spoznanja o staranju, skrb za stare ljudi in sožitje med generacijami.

Na Inštitutu smo izdelali obsežen, pretežno zaprt vprašalnik o življenju, zmožnostih in potrebah tretje generacije. Sestavljen je iz sklopov vprašanj o njihovem zdravju in materialnih razmerah, socialnih mrežah, samostojnosti, delu in prostem času, zadovoljstvu ter o splošnih demografskih podatkih za vsakega anketiranca.

Raziskovana populacija so bili občani tretje generacije občine Komenda, ki so bili v času raziskave stari 60 let ali več – torej rojeni vključno do leta 1945. Vzorec je izdelal Urad za statistiko RS po tekočih podatkih o prebivalstvu. Sestavljen je iz tretjine občank in občanov tretje generacije in obsega 280 ljudi; celotna komendska tretja generacija je torej leta 2005 štela 840 ljudi.

Anketiranje se je vršilo individualno po domovih poleti 2005. Izvedli so ga prostovoljci domačini izmed štipendistov občinske Ustanove Petra Pavla Glavarja, Rdečega križa, Društva upokojencev in drugi. Inštitut jih je za to delo usposobil metodično in z vidika prostovoljskega odnosa med generacijami. Občina je z njihovim delom prihranila nekaj denarja, z vidika raziskave in celotnega projekta uvajanja novih programov za kakovostno staranje in sožitje med generacijami pa je pomembno zlasti to, da so spraševalci-domačini opravili to delo na terenu izvrstno: ljudem so se znali približati in jim pojasniti, da bodo njihovi odgovori odločilnega pomena za načrtovanje občinske politike na področju skrbi za stare ljudi v prihodnjih desetletjih. Po opravljenem delu so spraševalci na sestanku navdušeno pripovedovali svoje izkušnje, ki so jih dobili pri ljudeh, ko so anketirali na terenu.

Anketne podatke smo računalniško vnašali ter kvantitativno, deloma pa tudi kvalitativno obdelali na Inštitutu. Obdelali smo 271 pravilno izpolnjenih vprašalnikov, 9 jih je ostalo neizpolnjenih ali neveljavnih.

Rezultate raziskave smo v občini že predstavili: maja 2006 na okrogli mizi, ki je bila večkrat predvajana na krajevni televiziji, v pisni obliki pa v krajevnem časopisu v štirih člankih (Ramovš

2006). Pred izidom je poljudno-znanstvena knjiga z rezultati raziskave in načrti za medgeneracijski center v občini, ki jo namerava občina dati vsakemu gospodinjstvu. V eni od prejšnjih števil te revije so bili obdelani podatki o uporabi informacijsko-telekomunikacijskih tehnologij med tretjo generacijo v Komendi (Lenarčič, Ramovš 2006).

V tem članku smo želeli predstaviti samo raziskavo ter prikazati osnovne podatke o tretji generaciji v občini – njeno »osebno izkaznico«. Temu osnovnemu pregledu dodajamo nekaj podatkov o zmožnostih in potrebah tretje generacije na treh osnovnih področjih kakovosti staranja – to so telesna, duševna in socialna svežina ali gibljivost. Velik del podatkov bo ostal za poznejšo podrobno znanstveno obdelavo, npr. upokojitveni prehod v tretje življenjsko obdobje, sorodstveno sožitje tretje generacije, njeno delo za dobrobit skupnosti in doživljanje nerešenih nalog v njej, samostojnost tretje generacije in pomočniki starim ljudem v njihovi nemoči, odnos tretje do mlade generacije, druženje in osamljenost.

»OSEBNA IZKAZNICA« TRETJE GENERACIJE V OBČINI KOMENDA

Od zbranih podatkov raziskave bomo prikazali in razčlenili troje: številčna razmerja po spolu, izobrazbo in enega od kazalcev materialne preskrbljenosti. S to »osebno izkaznico« tretje komendske generacije bomo dobili osnovni vpogled v njeno stanje.

Tretjo generacijo občine Komenda sestavlja 57% žensk in 43% moških. Po 60. letu starostne skupine številčno padajo. Posebej naglo pada delež moških po 75. letu starosti, saj ženske živijo povprečno skoraj desetletje dlje kot moški. Preglednica 1 kaže starostna razmerja v tretji komendski generaciji.

Preglednica 1: Starostna razmerja v tretji generaciji občine Komenda

Starostna skupina	Skupaj	Razmerje moški: ženske
60 – 64 let	37%	51% : 49%
65 – 69 let	23%	50% : 50%
70 – 74 let	18%	41% : 59%
75 – 79 let	13%	29% : 71%
80 – 84 let	7%	27% : 73%
nad 85 let	2%	11% : 89%

Vir: Inštitut Antona Trstenjaka 2005

Iz gornjih podatkov bomo izluščili nekaj zanimivejših in dejstev ob njih razmislili o posledicah za skupnost in posameznike.

Skoraj dve tretjini upokojenske generacije se nahaja v prvem desetletju tretjega življenjskega obdobja, ko so ljudje praviloma povsem pri močeh, aktivni in zdravi, vdovstva še ni veliko, kar se vidi tudi iz podatkov – delež moških in žensk je skoraj enak. Teh nekaj več kot petsto Komendčank in Komendčanov, njihove sposobnosti in volja za dobrobit domačega kraja so izjemno dragocen potencial za družine, vasi in občino.

Dejstvo je, da moški umirajo skoraj desetletje mlajši kakor ženske. V raziskavi se ta skokoviti prag pokaže takoj po 75. letu. To dejstvo je za načrtovanje programov zelo pomembno. Pri moških so odprte možnosti večje skrbi za zdravo življenje v srednjih letih, zlasti pa po upokojitvi: več gibanja, redna in zdrava prehrana, manj pitja alkoholnih pijač in kajenja, mirnejše obvladovanje vsakdanjih napetosti, živčnosti in nestrpnosti do sebe in drugih, večja doživljajska odprtost v osebni komunikaciji z bližnjimi. To so sicer splošni ukrepi za varovanje in krepitev telesnega, duševnega in socialnega zdravja, toda izkušnje in spoznanja kažejo, da se pri večini od njih moški slabše izkažejo kot ženske.

Ženske so na starost veliko pogosteje ovdovale. Če hočejo preprečiti svojo osamljenost na stara leta, se morajo že prej povezovati tudi z ljudmi

zunaj doma. Če ostanejo same, se morajo naučiti zdravo odžalovati izgubo bližnjega, navezovati nove stike z ljudmi ter zaživeti novo samostojnost z vso aktivnostjo, kakršne so pač zmožne. Zapiiranje med štiri stene po smrti bližnjega napravi starega človeka kaj hitro onemoglega.

Starih nad 80 let je sedaj 9% – to je manj kot sto občanov. V dveh desetletjih se bo ta starostna skupina podvojila. V tej starosti je veliko ljudi onemoglih; nekaj je seveda tudi v najvišji starosti samostojnih, kakor je tudi v mlajših starostnih skupinah nekaj onemoglih. Sedaj, ko so starostna razmerja še ugodna, je primeren čas za postopno uvajanje različnih sodobnih programov oskrbe onemoglih starih ljudi.

Izobrazbeno stopnjo tretje generacije v občini Komenda kaže preglednica 2.

Preglednica 2: Izobrazba tretje generacije v občini Komenda

Stopnja izobrazbe	Delež
nedokončana osnovna šola	10,3 %
dokončana osnovna šola	28,8 %
poklicna šola	35,4 %
štiriletna srednja šola	20,3 %
visoka šola	3,7 %
Univerza	1,1 %
magisterij/doktorat	0,4 %

Vir: Inštitut Antona Trstenjaka 2005

Precej več kot polovica komendske tretje generacije (56%) ima poklicno in srednjo izobrazbo. Podatek da slutiti, da je večino sedanjih upokojencev njihovo poklicno delo oblikovalo v praktične, delavne in varčne ljudi; torej v ljudi, ki znajo poskrbeti – še zlasti po materialni plati – zase in za druge v okolju. To je velika naložba za aktivno in samostojno staranje. Pri uvajanju programov za kakovostno staranje v občini nato lahko računajo na zavzeto in učinkovito sodelovanje tretje generacije.

Eden od raziskovalnih podatkov kaže, da se trenutno udeležuje kakega izobraževalnega tečaja 1% komendske tretje generacije. V Komendi je torej na področju izobraževanja po upokojitvi še zelo veliko neizkoriščenih možnosti, zato je smiselno uvajati nove programe izobraževanja tako znotraj tretje generacije same kakor za skupno medgeneracijsko učenje. Danes je vseživljenjsko učenje pogoj, da človek sledi razvoju in stalno kultivira svojo osebnost. Če je glavni smisel tretjega življenjskega obdobja osebno zorenje do vrhunca življenjske modrosti, ki jo je vsakdo zmožen, potem osebno in skupinsko organizirano učenje v tem obdobju ni manj potrebno kot v mladosti ali srednjih letih. Dobrih 5% tretje generacije z visokošolsko ali še višjo izobrazbo je socialni kapital v skupnosti – poleg drugih intelektualno zahtevnejših podvigov tudi za spodbujanje izobraževanja upokojencev, na primer za vodenje raznih krožkov univerze za tretje življenjsko obdobje v okviru krajevnega medgeneracijskega središča.

Materialno preskrbljenost tretje generacije v občini Komenda smo v raziskavi ugotavljali na več načinov. Kdor je hotel, je zaupal znesek svojih mesečnih prihodkov. To jih je storilo dobri dve tretjini. Razpon njihovih prihodkov je od nič do več sto tisočakov, približno polovica ima pod sto tisočakov. Ta podatek v raziskavi nima velike teže, saj je znesek prejemkov poleg vsega zelo relativen; za materialno kakovost življenja je odločilno razmerje med nujnimi izdatki in dejanskimi prejemki.

Več pa nam povedo tisti podatki, ki vključujejo tudi človekovo subjektivno doživljanje lastne materialne preskrbljenosti. Zato bomo materialno preskrbljenost tretje komendske generacije najprej prikazali z odgovori na vprašanje, **ali zmorejo prihraniti denar** za izdatke, ki so spodaj naštet (preglednica 3); na to vprašanje so odgovorili skoraj vsi.

Preglednica 3: Za kaj zmore tretja generacija v občini Komenda prihraniti denar

Denar zmore prihraniti za:	Delež
za izlete	54%
varčevati za rezervo	51%
za obiske zdravilišč	47%
za dopust na morju	43%
za potovanja	23%
za nujne nakupe	23%
drugo	4%

Vir: Inštitut Antona Trstenjaka 2005

Kot »drugo« so navedli varčevanje za popravilo hiše, za pralni stroj in podobno; nekaj pa jih je tukaj izrecno poudarilo, da ne morejo prihraniti ničesar.

Med materialnimi dobrinami je poleg hrane najvažnejše stanovanje. Raziskovalne podatke o stanovanjskih razmerah tretje generacije v Komendi kaže preglednica 4.

Preglednica 4: Slika stanovanjskih razmer tretje generacije v občini Komenda

Stanovanjske razmere:	Delež
živi v enostanovanjski hiši	66%
biva v nadstropju	15%
poleg kuhinje ima še eno sobo	7%
poleg kuhinje ima še dve sobi	32%
poleg kuhinje ima še tri sobe	36%
poleg kuhinje ima še štiri ali več sob	25%
v stanovanju imajo toplo vodo	98%
v stanovanju imajo centralno ogrevanje	92%
v stanovanju imajo kopalno kad ali tuš	97%
v stanovanju imajo stranišče na izplakovanje	98%
v stanovanju imajo kuhinjo	100%
v stanovanju imajo balkon	80%
sami so lastniki stanovanja ali hiše	30%
njihov sozakonec je lastnik stanovanja ali hiše	41%

Vir: Inštitut Antona Trstenjaka 2005

Slika stanovanjskih razmer kaže zelo ugodno materialno stanje. Večina ima zelo prostorno in dobro opremljeno stanovanje. Stanovanjski fond daje tretji generaciji v Komendi odlično materialno trdnost. Njegova obsežnost je tudi možna rezerva za širjenje sožitja z novimi sostanovalci, kar bi lahko preprečevalo osamljenost in nemoč v poznejših letih, vsekakor pa bi zahtevalo zavestno vzporedno naložbo energije v učenje dobrega medgeneracijskega sožitja.

Lastniki stanovanj so predstavniki tretje generacije večinoma sami ali njihov sozakonec, pri nekaterih pa otroci ali bližnji sorodniki – nekaj jih je s temi v solastniškem razmerju, v najemniškem stanovanju je komajda kdo. Materialno premoženje, ki ostane po smrti, je zelo pogosto tempirana bomba za slabše sožitje pokojnikovih najbližjih zaradi delitve zapuščine, zato ti podatki narekujejo v skupnosti sodobne programe oza-veščanja tretje generacije, da vsak sam po svoji lastni odločitvi smiselno porabi in razdeli svoje premoženje in te naloge ne prepusti bližnjim.

Rizični podatek glede stanovanja je, da vsak sedmi živi v nadstropju, kar je neugodno za poznejša leta in za primere telesne oslabeledosti.

Spraševali smo tudi po njihovem zadovoljstvu z lastnim stanovanjem in krajem bivanja. Večinoma so zadovoljni: več kot tri četrtine se jih ne bi bilo pripravljeno preseliti (78%). Od preostalih 21% (1% ni odgovoril) bi se jih bilo nekaj (3%) pripravljeno preseliti k sinu ali hčeri, 11% pa jih je izrecno zapisalo, da bi se bili pripravljeno preseliti v dom za stare ljudi – preračunano na celotno tretjo generacijo občine je torej teh okrog 90. To je kar pomemben podatek pri načrtovanju občinskega doma za stare ljudi. Pove, koliko ljudi v mislih že sedaj sprejema preselitev v dom v primeru potrebe. Seveda pa to ne pomeni, niti da bo preselitev res potrebna, pa tudi ne, da se bodo v primeru potrebe res odločili za preselitev v dom za stare ljudi, če bo v medgeneracijskem centru več različnih možnosti, ki bodo primerno odgovarjale njihovi potrebi.

SLIKA TREH VITALNIH POTREB PRI TRETJI GENERACIJ V OBČINI KOMENDA

Izhajamo iz vsakdanje izkušnje, da postanejo starostne tegobe hude, če človeku odpove ena ali več od osnovnih treh zmožnosti za gibljivost, gibčnost, svežino in dinamičnost, to je:

- a) telesna, da ne more več samostojno potovati ali se gibati,
- b) duševna, da izgubljajo gibčnost njegov spomin, domišljija in druge duševne zmožnosti,
- c) socialna, da ne zmore več navezovati in vzdrževati lepih osebnih odnosov v sožitju z najbližjimi ter obvladovati poslovnih razmerij s službami in ustanovami vsakdanjega življenja (trgovina, pošta, banka, uradi ...).

Ohranjanje svežine na teh treh osnovnih področjih je pomembna naloga skrbi za kakovostno staranje in sožitje med generacijami. Pri tem je ugodno dejstvo, da so te zmožnosti v veliki meri odvisne od človekovega osebnega prizadevanja. Vsak sam lahko v veliki meri skrbi za njihovo krepitev in vzdrževanje svoje prožnosti z redno telesno, duševno in socialno vadbo.

V naši raziskavi smo bili pozorni na raven teh treh zmožnosti pri komendski tretji generaciji ter na pripravljenost za njihovo krepitev in vzdrževanje. V tem prispevku želimo o tem podati vsaj osnovno sliko, zato bomo pregledno prikazali po enega ali dva kazalca za vsako od navedenih treh osnovnih potreb in zmožnosti.

a) Telesna in prostorska gibljivost

Za današnjega človeka je izjemno pomembna samostojnost gibanja, ki mu jo omogoča vožnja avtomobila – tega skoraj nepogrešljivega »*podaljška nog*«. Ko star človek ne more več voziti avta, v zelo kratkem času izgubi večino stikov z drugimi ljudmi. V raziskavi smo vprašali tretjo generacijo Komendčank in Komendčanov, kako pridejo ponavadi do zdravnika, trgovine, pošte, banke ipd. (preglednica 5).

Preglednica 5: Kako pridejo ponavadi do zdravni-ka, trgovine, pošte, banke ipd.?

Do zdravnika, trgovine, pošte, banke ... pride ponavadi	Delež
sam se pelje z avtom	52%
z avtom ga pelje sosed, prijatelj, sorodnik	47%
pelje se s kolesom ali motorjem	30%
gre peš	26%
pelje se z javnim prevoznim sredstvom (avtobus, vlak ipd.)	12%
pelje se s taksijem	2%

Vir: Inštitut Antona Trstenjaka 2005

Ti podatki kažejo, da je velika večina prostorsko dobro gibljiva. Gotovo jih je pri tem več kot polovica povsem samostojnih; drug raziskovalni podatek pravi, da jih 54% vozi avto. Pomembnejše vprašanje pa je, kako krepijo in ohranjajo telesne zmožnosti, da bodo ostali čim dlje prostorsko gibljivi in neodvisni. V raziskavi smo z vrsto vprašanj ugotavljali njihovo zdravje, pa tudi to, kako doživljajo svoje zdravstveno stanje in kako skrbijo za svoje (preglednica 6).

Preglednica 6: Skrb za telesno zdravje in ohranjanje telesnih moči

S čim poskrbijo za krepitev svojega zdravja in ohranjanje telesnih moči	Delež
pazim na primerno prehrano	82%
vsakodnevno se gibljam v naravi	80%
redno telovadim	21%
redno se ukvarjam s športom	13%
drugo	26%

Vir: Inštitut Antona Trstenjaka 2005

Dobra četrtina je kot »drugo« navedla zlasti delo na vrtu, na polju, v hiši, masažo telesa in podobne dejavnosti. Slika, po kateri tako velik del tretje generacije v Komendi zavestno skrbi za svoje telesno zdravje s primerno prehrano in gibanjem, je zelo zadovoljliva. S ponudbo programov in ozaveščanjem je treba doseči, da se zdrava usmerjenost tretje generacije ne bo znižala.

b) Duševna prožnost in svežina

Na duševno prožnost v tretjem življenjskem obdobju ima velik vpliv neposredna vadba duševnih sposobnosti. Ta je odvisna od posameznika in od razmer v skupnosti, medtem ko na preostala dejavnika (dedne osnove duševnega razvoja ter njihov razvoj v mladosti in srednjih letih) niti starajoči se človek sam niti skupnost nimata več vpliva. Krepivni duševnih zmožnosti služi vsaka dejavnost, ki vadi spomin, razmišljanje in čustva. Čim bolj neka dejavnost človeka navdušuje, čim bolj aktivno obremeni njegove duševne sposobnosti in čim bolj sistematično trajna je, tem bolje služi krepitevi in ohranjanju duševne prožnosti in svežine. Nova nevrološka spoznanja odkrivajo presenetljivo dejstvo, da se za spominske in kognitivne procese pomembne možganske celice nanovo porajajo in razvijajo vse življenje, pri tem pa so odločilnega pomena spodbude. Ta spoznanja so zelo pomembna za kakovostno staranje. Čeprav so nova in zelo specialna, prihajajo prek občil v poljudnoznanstveni obliki med široke plasti prebivalstva (Delo 2006) in ustvarjajo ugodna tla za programe, ki krepijo in ohranjajo duševno prožnost v starosti. Za krepitev in ohranjanje duševne svežine je zelo dober način redna vključenost v kak izobraževalni sistem, velikega pomena je branje – zlasti zahtevnejše, spodbudna so potovanja z navdušujočimi novimi spoznanji.

V komendski raziskavi smo poleg izobrazbe in izobraževanja ugotavljali še branje časopisov, knjig, gledanje TV, poslušanje radia, obiskovanje prireditev, versko dejavnost, dejavnosti iz veselja v prostem času, delo za dobrobit skupnosti. Znano je, da k ohranjanju duševnih zmožnosti veliko bolj pomaga branje knjig kot gledanje televizije, ki učinkuje celo negativno. V praksi pa se tretja generacija neprimerno več posveča televiziji kakor branju, kot se je pokazalo v raziskavi (preglednica 7).

Preglednica 7: Branje knjig in gledanje TV med tretjo generacijo v občini Komenda

V zadnjih 3 mesecih so prebrali:	Delež	Dnevno gledajo televizijo:	Delež
1 knjigo	13%	1 uro	27%
2 knjigi	9%	2 uri	33%
3 knjige	5%	3 ure	19%
4 knjige	2%	4 ure	9%
5 knjig	2%	5 ur	1%
6 in več knjig	5%	6 in več ur	4%
nobene knjige	65%	ne gleda TV	7%

Vir: Inštitut Antona Trstenjaka 2005

Tudi drugi dobljeni podatki nakazujejo smer, ki je očitna v gornji preglednici. Zahtevnejše in učinkovitejše dejavnosti za vadbo duševnih sposobnosti so manj izkoriščene kot lažje in manj učinkovite: branja knjig je veliko manj kot branja časopisov in revij, gledanje televizije pa daleč prekaša vse drugo. Seveda zgoraj navedeni podatki še zdaleč niso popolna slika o tem, koliko skrbi tretja generacija za svojo duševno svežino, so pa dober pokazatelj, da je pri skrbi za duševno svežino tretje generacije veliko več neizkoriščenih možnosti kot pri materialni oskrbi in telesni gibljivosti.

Ugotovitve raziskav kažejo porast demence ter kognitivnih in čustvenih motenj pri starih ljudeh. Naloga programov za kakovostno staranje in sožitje generacij v skupnosti je torej, da vse generacije ozavešča o nujnosti zadostne vadbe duševnih sposobnosti in da to omogoča z različnimi programi, ki kar najbolje preprečujejo odpovedovanje spomina in miselnih sposobnosti v starosti. Pri tem je treba graditi na živi potrebi ljudi po duševni svežini, saj so si od nekdaj želeli »zdravega uma in pameti« in so za to sposobnost dnevno molili k Svetemu Duhu. Tudi dejstvo, da so svojci ob dementnih družinskih članih posebej prizadeti in da je oskrba ljudi s temi motnjami zelo draga in zahtevna, je motiv, da se med programi za kakovostno staranje in sožitje generacij v skupnosti uvajajo tudi programi zavestne skrbi za duševno svežino. Ko je občinska skupnost

poskrbela za sorazmerno dobre materialne pogoje, je ugodna priložnost, da vложи več zavestne skrbi v razvoj, krepitev in ohranjanje specifično človeških sposobnosti, kot so duševne in socialne za medčloveško sožitje.

c) Prožnost in svežina v medčloveškem sožitju

Vsakdanja izkušnja, časopisni članki in raziskovalni podatki kažejo, da je osamljenost starih ljudi ena od njihovih najhujših in najbolj pogostih tegob, večinoma jo dajejo na prvo mesto. Čedalje več ljudi živi samih, mnogi, ki živijo s svojci, se počutijo od njih zapostavljeni in zanemarjeni, največ nasilja nad starimi ljudmi se zgodi v družinskem in sorodstvenem krogu (Hvalič 2002). Tisti stari ljudje, ki živijo po ustanovah sredi mnogih ljudi in služb, se navadno še najbolj pritožujejo nad tem, da se počutijo osamljeni, da jih nihče ne razume, nihče ne jemlje resno, da nikomur nič ne pomenijo. Vse to kaže, da so socialne potrebe za medčloveško sožitje v tretjem življenjskem obdobju slabo zadovoljene. Ob tem se postavlja vprašanje, kakšne so razpoložljive zmožnosti in možnosti za izboljšanje.

Socialna prožnost in svežina v medčloveškem sožitju pomeni, da človek uspešno in redno osebno komunicira s »svojimi« ljudmi ter da uspešno obvladuje medčloveška razmerja v obsegu svojega delovnega in poslovnega

sveta. Socialna prožnost ni manj potrebna in dragocena za kakovostno staranje, kot telesno zdravje in gibljivost ali duševno zdravje in duševna svežina. Socialna prožnost je še bolj kot duševna odvisna od živega in ustreznega lastnega prizadevanja v medčloveškem sožitju. Ljudje pa običajno na vzdrževanje in krepitev prožnosti v medčloveškem sožitju sploh niso pozorni – ne v mladosti ne v srednjih letih ne v starosti, pač pa za vse težave v sožitju krivijo drug drugega.

V naši raziskavi smo socialno prožnost merili s pomočjo podatkov o družinskem in sorodstvenem sožitju, o osamljenosti in možnostih, ki jih imajo starejši za zaupni pogovor z nekom o osebnih stvareh, ter podatkov o tem, s kom živijo in s kom bi hoteli živeti, kje v skupnosti so dejavni, koliko so srečni, koliko uporabljajo telefon in druga sodobna telekomunikacijska sredstva, kako gledajo na odnose med starimi in mladimi, na prostovoljstvo in podobno. Tukaj bomo kot primer navedli njihova stališča do prostovoljskega druženja (preglednici 8 in 9). Prostovoljstvo – zlasti medgeneracijsko – je namreč v današnjih družbenih razmerah eden od najbolj primernih in uspešnih načinov za učenje solidarnosti, ki je temeljna sestavina socialne prožnosti in svežine v medčloveškem sožitju.

Tretja generacija v Komendi je v raziskavi razodela svoja pozitivna stališča do prostovoljskega druženja. Ista raziskava je pokazala, da so množično dejavni po različnih krajevnih društvih, kjer delajo prostovoljsko v dobro skupnosti in v svoje lastno zadovoljstvo. Tudi naša terenska

Preglednica 8: Stališča do prostovoljskega druženja s starejšimi in bolnimi ljudmi

Ste proti ali odobravate prostovoljsko obiskovanje starejših in bolnih?	Delež
zelo odobravam in podpiram	43,9%
odobravam	45,4%
niti odobravam niti ne odobravam	8,5%
sem proti, ampak me ne moti, če drugi to počnejo	1,5%
sem proti	0,4%
brez odgovora	0,4%

Vir: Inštitut Antona Trstenjaka 2005

izkušnja, ko smo v Komendi v letu 2005/06 usposabljali več deset prostovoljcev, potrjuje raziskovalne podatke o naklonjenosti tretje generacije do prostovoljskega dela in druženja.

Krajevna medgeneracijskega centra ni mogoče zasnovati brez številnih novih programov za medgeneracijsko povezovanje – prav ti namreč razvijajo in krepijo socialno prožnost in svežino. Raziskovalni podatki in izkušnje torej kažejo, da lahko v Komendi računajo na velike rezervne možnosti različnega medgeneracijskega prostovoljstva, pri katerem je tretja generacija ponavadi vodilna. Seveda pa bo skupnost morala poskrbeti za primerne pogoje. Med temi je na prvem mestu dobro informiranje skupnosti o teh možnostih. Pri tem se ljudje odločajo tudi za prostovoljstvo, nakar jim je treba zagotoviti kvalitetno usposabljanje, dobro organizacijo njihovega prostovoljskega medgeneracijskega druženja v skupnosti ter vzdrževanje njihove prostovoljske kondicije. Gosta socialna mreža prostovoljskega medgeneracijskega druženja v

Preglednica 9: Odnos do aktivnega in pasivnega prostovoljskega medgeneracijskega druženja

Pripravljen sem prostovoljsko obiskovati starejše ljudi v okolici	Delež	Želim, da me obiskuje in mi dela družbo prostovoljec	Delež
da	70,8%	da	61,3%
ne	28,8%	ne	38,4%
brez odgovora	0,4%	brez odgovora	0,3%

Vir: Inštitut Antona Trstenjaka 2005

skupnosti je nenadomestljiva vadnica socialne prožnosti in svežine za same prostovoljce, za stare ljudi, ki se z njimi družijo, in za vso skupnost, ki je posredno deležna dviganja ravni socialnih sposobnosti prebivalstva.

SKLEPNA MISEL

Raziskava o zmožnostih in potrebah tretje generacije v občini Komenda je najbolj obsežen in temeljit tovrstni občinski projekt v Sloveniji; tu je bil prikazan samo konceptualni in delovni okvir raziskave, osnovni demografski podatki o tretji generaciji v občini in manjši del podatkov o njeni telesni, duševni in socialni svežini. Tudi njihov projekt vzpostavitve kompleksnega občinskega medgeneracijskega centra, zaradi česar je bila raziskava opravljena, je prvi tako sistematičen pristop k uresničenju tega sodobnega cilja, ki ga načrtuje Nacionalni program socialnega varstva do leta 2010. Rezultati raziskave kažejo med tretjo generacijo zelo ugodne pogoje, da bo občina zastavljeno nalogo opravila uspešno. Praktično delo pri pripravi medgeneracijskega centra in njegovih programov, ki so se začeli odvijati v tem letu, vzvratno potrjujejo pravilnost raziskovalnih rezultatov in usmeritve te skupnosti. Na temelju raziskave in sodobnih strokovnih spoznanj lahko strnemo to usmeritev v tri naloge:

1. Uvedba uspešnih novih načinov za povečanje in lepo sožitje med generacijami za vseh skoraj pet tisoč prebivalcev občine Komenda.
2. Priprava sodobnih programov za kakovostno življenje vseh sedanjih skoraj tisoč občanov tretje generacije – število tretje generacije se bo v naslednjih dveh desetletjih gotovo podvojilo.
3. Uvedba različnih sodobnih programov za pomoč in oskrbo danes kakih sto bolj ali manj onemoglih starih ljudi. Pri tem imajo prednost programi za pomoč pri oskrbi v

domačem okolju. Pri načrtovanju doma za stare je izhodišče sodoben dom na principu gospodinjstkih skupin v povezavi s celoto programov krajevne medgeneracijskega centra. Glede kapacitet doma je treba računati v prihodnjih dveh desetletjih na vsaj dvakrat večje število potreb od sedanjih.

Raziskava je z dobljenimi rezultati dosega svoj namen pri sistematičnem načrtovanju občinskih programov za kakovostno staranje in sožitje generacij. Vendar pa imajo njeni rezultati tudi širši in splošnejši pomen za gerontološko znanost, zato bi kazalo vsaj nekatere pomembnejše rezultate prikazati podrobneje v posebnih člankih.

LITERATURA

- Accetto Bojan (1987). *Starost in staranje. Osnove medicinske gerontologije*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
- Aplenca. *Glasilno občine Komenda. Mesečnik, v letu 2006 izhaja 15. letnik. Glavni urednik Baldomir Kremžar. Izdajata: Občina Komenda in Bavant.*
- Börsch-Supan A., Brugiavini A., Jürges H. et al. (2005). *Health, Ageing and Retirement in Europe – First Results from the Survey of Health, Ageing and Retirement in Europe*. Mannheim: MEA.
- Butler S. Sandra, Kaye W. Lenard, ur. (2003). *Gerontological Social Work in Small Towns and Rural Communities*. New York – London: The Haworth Social Work Practice Press.
- Delo (2006). *Nastajanje novih živčnih celic (prevod iz: Der Spiegel)*. Sobotna priloga, 22. julija 2006, str. 16-17.
- Erlinghagen M., Hank K. (2005). *Participation of older europeans in volunteer work*. University of Mannheim: MEA Discussion Paper 71-05.
- Hojnik Zupanc Ida (1999). *Samostojnost starega človeka v družbeno- prostorskem kontekstu*. Ljubljana: Znanstvena knjižnica FDV.
- Hvalič Simona (2002). *Odstiranje: nasilje nad starimi ljudmi*. V: *Kakovostna starost, letnik 5, št. 1-2, str. 36-45*.
- Lenarčič Blaž, Ramovš Jože (2006). *Uporaba informacijsko-telekomunikacijskih tehnologij med tretjo generacijo v občini Komenda*. V: *Kakovostna starost, letnik 9, št. 1, str. 15-20*.
- Občina Komenda (2002). *Življenje od kamene dobe do danes*. Urednik Marko Žerovnik. Komenda: Občina.
- Pečjak Vid (1998). *Psihologija tretjega življenjskega obdobja*. Bled: samozaložba.

- Ramovš Jože (1989). *Skupine ostarelih za samopomoč. Raziskovalno poročilo*. Ljubljana: Univerzitetni zavod za zdravstveno in socialno varstvo.
- Ramovš Jože (2003). *Kakovostna starost. Socialna gerontologija in gerontagogika*. Ljubljana: Inštitut Antona Trstenjaka in SAZU.
- Ramovš Jože (2005). *Izhodišča in predlogi za nacionalni program socialnega varstva starih ljudi v obdobju 2006 do 2010 ter za nacionalno strategijo razvoja družbe z velikim deležem starega prebivalstva*. V: *Kakovostna starost, letnik 8, št. 3, str. 2-38*.
- Ramovš Jože (2005a). *Qualitätsvolles Altern und Zusammenleben der Generationen (uvodno plenarno predavanje)*. Internationaler Kongress für Logotherapie und Existenzanalyse »Der Wille zum Sinn« zum 100. Geburtstag Viktor E. FRANKL. Wien 1. do 3. April 2005.
- Ramovš Jože (2006). *Raziskava o potrebah tretje generacije v občini Komenda (1.- 4. del)*. V: *Aplenca. Glasilo občine Komenda*, leto 15, št. 3, 17. marec 2006, str. 7-9; št. 4, 11. april 2006, str. 8-10; št. 5, 19. maj 2006, str. 21-24; št. 6, 16. junij 2006, str. 16-19.
- Ramovš Jože, Kladnik Tone, Knific Branka (1992). *Skupine starih za samopomoč. Metodični priročnik*. Ljubljana: Univerzitetni zavod za zdravstveno in socialno varstvo.
- Redburn E. David (1998). *The »Graying« of the World's Population*. V: Redburn E. David, McNamara P. Robert (ur.) (1998). *Social gerontology*. Westport, Connecticut-London: Auburn House, str. 1-16.
- Redburn E. David, McNamara P. Robert (ur.) (1998). *Social gerontology*. Westport, Connecticut-London: Auburn House.
- Smrkolj Vladimir, Komadina Radko (ur.) (2004). *Gerontološka travmatologija*. Celje: Grafika Gracer.
- Stuart-Hamilton Ian (2000). *The Psychology of Ageing. An Introduction*. 3rd edition. London and Philadelphia: Jessica Kingsley Publishers.
- Svet EU (2005). *Zelena knjiga »Odziv na demografske spremembe: nova solidarnost med generacijami«*. Bruselj, 2005, uradni slovenski prevod.
- Treacy Pearl, Butler Michelle et al. (2005). *Loneliness and Social Isolation Among Older Irish People*. Report No. 84, marec 2005.
- UN (2005). *Living Arrangements of Older Persons Around the World*. New York: United Nations Department of Economic and Social Affairs/Population Division; ST/ESA/SER.A/240.
- Walker Alan, Hagan Catherine, (ur.) (2004). *Growing Older – Quality of Old Age*. Hennessy: Open University Press.

Kontaktne informacije:

Dr. Jože Ramovš

Inštitut Antona Trstenjaka za gerontologijo
in medgeneracijsko sožitje
Resljeva 11, p.p. 4443, 1001 Ljubljana
Joze.Ramovs@guest.arnes.si